

Рекомендація CM/Rec(2018)11 Комітету міністрів державам-членам щодо необхідності посилення захисту і сприяння простору для громадянського суспільства в Європі

*(Прийнята Комітетом міністрів 28 листопада 2018 року
на 1330-му засіданні заступників міністрів)*

Комітет міністрів відповідно до статті 15.b Статуту Ради Європи,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами, зокрема, шляхом сприяння загальним стандартам і здійснення діяльності в галузі прав людини й основоположних свобод;

нагадуючи про зобов'язання держав-членів забезпечити кожному в межах їхньої юрисдикції права і свободи, закріплені в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини; ETS № 5) та додаткових протоколах до неї, а також, де це доречно, про їхні зобов'язання, що випливають з Європейської соціальної хартії (ETS № 35, а також з її оновленої версії ETS № 163), а також інших європейських або міжнародних документів з прав людини;

підтверджуючи, що усі права людини й основоположні свободи є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними та належать усім без дискримінації;

посилаючись на Декларацію про право і обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати і захищати загально визнані права людини та основні свободи, прийняту 9 грудня 1998 року (Декларація ООН про правозахисників), Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 48/134 від 20 грудня 1993 року про національні інституції з просування та захисту прав людини та подальші резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо національних інституцій з питань прав людини та правозахисників;

посилаючись на Рекомендацію № R(85)13 щодо інституту омбудсмена, Рекомендацію № R(97)14 щодо створення незалежних національних інституцій з просування та захисту прав людини, Резолюцію (97)11 про співробітництво між національними інституціями з прав людини держав-членів і між ними та Радою Європи, а також Рекомендацію CM/Rec(2007)14 щодо правового статусу неурядових організацій у Європі;

посилаючись на Декларацію Комітету міністрів про дії Ради Європи щодо поліпшення захисту правозахисників та сприяння їхній діяльності, прийняту 6 лютого 2008 року, та її Керівні принципи щодо участі громадськості у процесі прийняття політичних рішень, прийняті 27 вересня 2017 року, та зокрема, зазначаючи, що в згаданій Декларації Комітет міністрів визнав, що «хоча основна відповідальність і обов'язок з просування діяльності та захисту правозахисників покладається на державу, Рада Європи також повинна робити свій внесок у створення сприятливого середовища для правозахисників і захищати їх самих та їхню діяльність у галузі захисту прав людини», а також погодився «і надалі розглядати питання подальших дій Ради Європи в цій сфері»;

підтверджуючи зобов'язання, прийняте головами держав та урядів у плані дій, узгодженому на їхньому 3-му Саміті у Варшаві в 2005 році, згідно з яким Рада Європи «повинна, за допомогою різних механізмів та інституцій, відігравати активну роль у захисті прав осіб та сприянні неочінному залученню неурядових організацій з метою активного захисту прав людини»;

вітаючи діяльність, здійснювану Комісаром Ради Європи з прав людини на підтримку правозахисників, враховуючи, що захист правозахисників, а також створення сприятливих умов для їхньої діяльності підпадають під дію його/її мандата, як це визначено у Резолюції (99) 50 щодо Комісара Ради Європи з прав людини, і нагадуючи про обов'язки держав співпрацювати з Комісаром, сприяючи його/її візитам, надаючи адекватні відповіді та вступаючи з ним/нею у діалог про становище правозахисників, коли це необхідно;

враховуючи пропозицію Генерального секретаря Ради Європи у його третьому щорічному *Звіті про стан демократії, прав людини та верховенства права в Європі – Імператива безпеки для Європи* (2016 рік), створити під його керівництвом механізм посилення захисту правозахисників, який би зосереджувався на репресіях проти правозахисників, пов'язаних з їхньою співпрацею з Радою Європи;

враховуючи *Керівні принципи щодо свободи об'єднань*, опубліковані спільно Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ) Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Європейською комісією за демократію через право Ради Європи (Венеціанською комісією), *Керівні принципи БДІПЛ/ОБСЄ щодо захисту правозахисників* і доповідь 2017 року «Відповідальність держав: Захист правозахисників в регіоні ОБСЄ (2014-2016 роки)»;

звертаючи увагу на Керівні принципи Європейського союзу (ЄС) щодо правозахисників, в яких містяться пропозиції стосовно практичних заходів з боку держав-членів ЄС та інших держав, які бажають здійснити їх, задля підтримки та захисту правозахисників;

визнаючи, що правозахисник – це будь-яка особа, що індивідуально або спільно з іншими діє задля захисту або просування прав людини, незалежно від його/її професії або іншого статусу, і що національні інституції з прав людини (НІПЛ) та організації громадянського суспільства, які працюють задля захисту і просування прав людини, є правозахисниками;

рішуче підтверджуючи, що кожна людина має право, індивідуально та спільно з іншими, просувати та прагнути до захисту і реалізації прав людини та основоположних свобод на регіональному, національному і міжнародному рівнях, як це викладено у Декларації ООН щодо правозахисників, і, як зазначається в Резолюції 72/247 Генеральної Асамблеї ООН від 24 грудня 2017 року щодо двадцятої річниці прийняття Декларації про право і обов'язки окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати і захищати загально визнані права людини та основоположні свободи, яка закликає лідерів у всіх секторах суспільства та в їхніх відповідних громадах, у тому числі політичних, військових, соціальних і релігійних лідерів, лідерів бізнесу та засобів масової інформації, висловлювати громадську підтримку правозахисникам у суспільстві, включаючи жінок-правозахисників, та у випадку загроз, переслідувань, насильства, дискримінації, расизму та інших порушень і зловживань, скоєних проти них, у тому числі вбивств, рішуче засудити подібні дії та злочини;

підкреслюючи позитивні, важливі та легітимні ролі усіх правозахисників, включаючи НІПЛ та організації громадянського суспільства, у тому щоб незалежно від інших заохочувати реалізацію всіх прав людини, у тому числі через взаємодію з урядами, на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях, організувати підвищення поінформованості та освітніх заходів, а також у тому щоб сприяти зусиллям щодо виконання зобов'язань та обов'язків держав у цьому відношенні;

визнаючи та цінуючи роботу усіх правозахисників, включаючи НІПЛ й організації громадянського суспільства, кожен з яких робить важливий внесок у створення атмосфери поваги й активного просування прав людини, демократії та верховенства права в Європі;

враховуючи, що існування організацій громадянського суспільства, які виражають різні погляди та інтереси, є проявом права на свободу об'єднань відповідно до статті 11 Європейської конвенції з прав людини, і дотримання країною перебування принципів демократичного плюралізму, а також її прихильності до прав людини і верховенства права;

посилаючись на Рекомендацію CM/Rec(2016)5 Комітету міністрів про свободу в Інтернеті;

з жалем відзначаючи той факт, що правозахисники, включаючи журналістів, все ще занадто часто стають жертвами порушень і зловживань їхніми правами, а також погроз і нападів, незважаючи на зусилля як на національному, так і на міжнародному рівнях, і вважаючи, що правозахисники заслуговують на особливу увагу, оскільки такі порушення можуть вказувати на загальне становище в галузі прав людини у відповідній державі або його погіршення;

висловлюючи свою глибоку стурбованість з приводу звуження простору для громадянського суспільства, викликаного, зокрема обмежувальними законами, політикою і заходами жорсткої економії, вжитими останнім часом державами-членами;

висловлюючи серйозну стурбованість з приводу значного і зростаючого числа заяв і повідомлень про погрози серйозного характеру, ризику та небезпеки, з якими стикаються правозахисники, у тому числі правозахисники-жінки, в Інтернеті й поза його межами, і поширеності безкарності за порушення і зловживання щодо них у багатьох країнах, де вони стикаються з погрозами, переслідуваннями і нападами, а також страждають від відсутності безпеки, у тому числі через обмеження, зокрема, права на свободу висловлювання, об'єднань або мирних зібрань і права на недоторканність приватного життя, або в результаті зловживань кримінальними чи цивільними справами;

усвідомлюючи те, що держави повинні не тільки утримуватися від непотрібного, незаконного або свавільного втручання у права правозахисників, але також мають позитивне зобов'язання активно захищати і створювати безпечне та сприятливе середовище, в якому правозахисники можуть діяти безпечно, без стигматизації та страху репресій;

висловлюючи необхідність посилити захист і розвиток громадянського суспільства в Європі,

рекомендує урядам держав-членів:

1. забезпечити дотримання принципів, викладених у додатку до цієї Рекомендації, у відповідному національному законодавстві та практиці, а також оцінити ефективність вжитих заходів;
2. забезпечити відповідними засобами і діями, включаючи, у разі необхідності, переклад, широке розповсюдження цієї Рекомендації серед компетентних органів та зацікавлених сторін;
3. розглянути в рамках діяльності Комітету міністрів виконання цієї Рекомендації через п'ять років після її прийняття.

Додаток до Рекомендації CM/Rec(2018)11**I. Національне законодавство та політичне і публічне середовище для захисту і розвитку простору для громадянського суспільства**

Держави-члени повинні:

- a. забезпечити сприятливі законодавство та політичне і публічне середовище для правозахисників, дозволяючи окремим особам, групам, організаціям громадянського суспільства та національним інституціям із захисту і просування прав людини (НІПЛ) вільно вести діяльність на правовій основі, яка відповідає міжнародному праву та стандартам, прагнути до захисту і просування усіх прав людини й основоположних свобод;
- b. забезпечити розробку і застосування законодавства, зокрема про свободу об'єднань, мирних зібрань та висловлювання, які б відповідали міжнародному праву прав людини та стандартам у сфері прав людини і, за необхідності, звернутися за порадою до Комісара з прав людини, Венеціанської комісії та Експертної ради з права НУО Конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи (МНУО);
- c. усунути будь-які непотрібні, незаконні або свавільні обмеження простору для громадянського суспільства, зокрема, щодо свободи об'єднань, мирних зібрань та висловлювання;
- d. забезпечити заборону на рівні національного законодавства різних форм злочинів на ґрунті ненависті, включаючи акти насильства, пропаганду ненависті та публічне розпалювання ненависті та насильства, і вжити заходів щодо запобігання та припинення випадків злочинів на ґрунті ненависті та пропаганди ненависті, зокрема шляхом проведення ефективних розслідувань з метою покласти край безкарності;
- e. забезпечити, щоб кожен, включаючи правозахисників, міг ефективно брати участь у процесі прийняття рішень, зокрема надаючи їм повний доступ до інформації з урахуванням Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів (ETS № 205);
- f. забезпечити своєчасні та прозорі громадські консультації при розробленні політики та законопроектів, особливо у тих випадках, коли це може мати вплив на громадянське суспільство;
- g. вжити заходів на національному рівні щодо прогалин у реалізації міжнародного права і стандартів, що стосуються захисту громадянського суспільства і сприяння його роботі, як це визначено в «Аналізі впливу чинного національного законодавства, політики і практики на діяльність організацій громадянського суспільства, правозахисників і національних інституцій з просування та захисту прав людини», прийнятого Керівним комітетом з питань прав людини;
- h. створювати ефективні, незалежні та плюралістичні НІПЛ з належним фінансуванням відповідно до Паризьких принципів або, де вони вже існують, зміцнювати їх в питаннях захисту та просування всіх прав людини і основоположних свобод, у тому числі щодо їхньої ролі у захисті й створенні ефективного середовища для громадянського суспільства, співпрацювати і звертатися за допомогою, коли це необхідно, до Європейської мережі національних інституцій з прав людини, а також до регіональних і міжнародних органів, таких як Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ), БДІПЛ/ОБСЄ, Комісара Ради Європи з прав людини та Венеціанської комісії;
- i. поважати свободу правозахисників, у тому числі організацій громадянського суспільства, шукати, отримувати і використовувати ресурси з внутрішніх, іноземних і міжнародних джерел;
- j. співпрацювати із правозахисними механізмами Ради Європи і, зокрема, з Європейським судом з прав людини, відповідно до Європейської конвенції з прав людини, а також з Комісаром з прав людини, сприяючи його/її візитам, надаючи адекватні відповіді та обговорюючи з ним/нею становище правозахисників, коли це необхідно;
- k. розглянути питання про підписання та ратифікацію Додаткового протоколу 1995 року до Європейської соціальної хартії, який передбачає систему колективного оскарження (ETS № 158), і розглянути питання про визнання права національних НУО, що відповідають зазначеним в ньому критеріям, подавати колективні скарги до Європейського комітету з соціальних прав.

II. Національні заходи щодо захисту простору для громадянського суспільства

Держави-члени повинні вжити ефективних заходів для захисту простору для громадянського суспільства, зокрема щоб:

- a. запобігати порушенням прав правозахисників, включаючи наклепницькі кампанії, погрози і напади на них, а також інші способи перешкоджання їхній роботі;
- b. забезпечити незалежне та ефективне розслідування таких дій і притягнути винних осіб до відповідальності за допомогою відповідних адміністративних заходів або кримінальних проваджень, а також забезпечити, щоб кримінальне, цивільне та адміністративне законодавство та провадження не застосовувалися таким чином, щоб перешкоджати і криміналізувати роботу правозахисників;
- c. забезпечити, дотримуючись своїх правових традицій, незалежність своєї судової системи і наявність ефективних засобів юридичного захисту для тих, чий права і свободи порушуються;
- d. розглянути питання про надання або, де це доречно, зміцнення компетенції та потенціалу незалежних НІПЛ для ефективного виконання їхньої ролі із захисту простору для громадянського суспільства за допомогою функцій моніторингу, розслідування, звітності та розгляду скарг;
- e. сприяти ефективному доступу правозахисників, НІПЛ та організацій громадянського суспільства до міжнародних і регіональних правозахисних механізмів, включаючи Європейський суд з прав людини, Європейський комітет з соціальних прав та інші механізми захисту прав людини відповідно до встановлених процедур;
- f. вжити заходів для швидкої допомоги і захисту правозахисників, які опинилися в небезпеці в інших країнах, таких як, за необхідності, відвідування і спостереження за судовими процесами і/або, якщо це можливо, видача віз в екстреному порядку.

III. Національні заходи для розвитку простору для громадянського суспільства

Держави-члени повинні вжити ефективних заходів для розвитку простору для громадянського суспільства, зокрема:

- a. забезпечити доступ до ресурсів для підтримки стабільного фінансування правозахисників, включаючи НІПЛ й організації громадянського суспільства, та збільшити зусилля із просування їхньої діяльності;
- b. забезпечити жінкам-правозахисникам можливість отримати особливу підтримку, фінансування і захист, у тому числі від насильства за ознакою статі, та гарантувати умови, за яких вони можуть працювати не піддаючись насильству та дискримінації;
- c. прямо визнати законність діяльності правозахисників, у тому числі НІПЛ й організацій громадянського суспільства, та публічно підтримати їхню роботу, визнаючи їхній внесок у просування прав людини і розвиток плюралістичного суспільства;
- d. сприяти і підтримувати програми, щоб гарантувати правозахисникам доступ до необхідних навичок, інструментів і навчання, які їм потрібні, без будь-якої дискримінації, з тим щоб вони були спроможні здійснювати свою правозахисну роботу.

IV. Підтримка з боку органів та інституцій Ради Європи

Держави-члени повинні закликати органи та інституції Ради Європи приділяти особливу увагу питанням, що стосуються сприятливих умов, в яких усі правозахисники, включаючи НІПЛ та організації громадянського суспільства, можуть безпечно і вільно функціонувати в Європі. Це має включати:

- a. надання інформації та документації, у тому числі щодо відповідних судових рішень та інших європейських стандартів, а також заохочення співпраці з організаціями громадянського суспільства та підвищення їхньої обізнаності, і заохочення правозахисників до участі у діяльності Ради Європи;

- b. забезпечення того, щоб місцеві офіси Ради Європи сприяли діяльності громадянського суспільства, НІПЛ і правозахисників, а також поширювали інформацію про основні рішення Європейського суду з прав людини, рекомендації Комісара з прав людини, Венеціанської комісії та Резолюції Парламентської асамблеї що стосуються безпечного і сприятливого середовища для правозахисників.
- c. приділення Комітетом міністрів особливої уваги виконанню рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються правозахисників і створення сприятливих умов для діяльності у сфері прав людини, які ще не мають бути виконані;
- d. забезпечення постійного діалогу і дискусій про загрози громадянському суспільству, НІПЛ і правозахисникам, зокрема задля протидії погрозам і нападам на правозахисників і задля вираження стурбованості з приводу необґрунтованих затримань і кримінальних обвинувачень, які фактично ведуть до припинення діяльності громадянського суспільства в державах-членах Ради Європи;
- e. повернення до розгляду питання про подальші дії Ради Європи в цій сфері.